Netwerk: Scharrel netwerk Veluwe

Bloedluis in beeld

Jan ten Napel

Wat kun je nou helemaal zelf doen?

In het najaar van 2005 dienden drie pluimveehouders uit de Scharrelstudieclub Veluwe op advies van een deskundige van Wageningen UR een aanvraag in voor ondersteuning vanuit het programma Netwerken in de Veehouderij. Ze zaten behoorlijk met de handen in het haar omdat bloedluis (vogelmijt) steeds meer een onbeheersbaar probleem aan het worden was. Ondanks voorzorgsmaatregelen was het toch op hun bedrijven terechtgekomen, zoals op meer dan driekwart van de pluimveebedrijven in Nederland.
Ondanks de urgentie van het probleem, hadden ze geen hoge verwachting van de aanvraag. Ze waren dan ook erg verrast dat hun aanvraag gehonoreerd was en een hoge score had gekregen. Toch waren ze op de startbijeenkomst sceptisch: wat gaan wij met een beperkt aantal pluimveehouders doen in één jaar aan een probleem dat een groeiend deel van de West-Europese pluimveesector in de greep houdt?

Elf of drie of toch elf, maar uiteindelijk drie

De drie initiatiefnemers hadden goede hoop om de hele studieclub te betrekken bij het netwerk. Op de eerste bijeenkomst zonder netwerkbegeleider was er geen vertrouwen in de overheid en wilden de meeste deelnemers er geen tijd aan besteden. Bij de tweede bijeenkomst waren de deskundige en de netwerkbegeleider van Wageningen UR aanwezig, en toen is uitgebreid gepraat over de urgentie van het bloedluisprobleem, dat pluimveehouders meer moeten kijken en onderzoekers meer moeten luisteren om aanknopingspunten te vinden voor oplossingen. Ook het gebrek aan vertrouwen in het ministerie van LNV is aan de orde geweest. Aan het einde van de avond gaven alle studieclubleden op één na aan toch mee te willen doen. Uiteindelijk zijn het toch vooral de initiatiefnemers die betrokkenheid tonen en zich inzetten voor het netwerk. De anderen doen in meer of mindere mate op afstand mee.

Innovatiespiraal: In termen van de innovatiespiraal zitten de initiatiefnemers in de 'pril idee'-fase. Er moet dringend wat gebeuren aan het probleem, maar ze weten niet goed wat. Er is daarom ook een zoektocht naar wat het probleem precies is. Een 'pril idee' is om de piepschuimkever in te zetten. De studieclub onderkent het probleem, maar ziet geen heil in het netwerk. Ook de initiatiefnemers geven achteraf aan op dat moment niet het gevoel te hebben dat het netwerk wat op gaat leveren.

Coherentiecirkel: Als de Wageningen UR-deskundigen als 'inspirator' fungeren in de tweede netwerkbijeenkomst (bewuste interventie), doen de studieclubleden toch mee, maar al snel komen ze toch weer in 'vlucht' terecht. De drie initiatiefnemers vormen daarom ook het eigenlijke netwerk, maar de rest van de studieclub blijft geïnformeerd over de voortgang van het netwerk. In termen van de **netwerkanalyse** zijn ze partner-op-afstand. De drie initiatiefnemers hebben globaal dezelfde ideeën en idealen.
Als het gaat om het zoeken naar oplossingen zitten ze duidelijk in het 'dialoog'-kwadrant van de coherentiecirkel.

Meten is weten

Het bleek in de tweede bijeenkomst dat pluimveehouders in het algemeen geen goed beeld hebben van de bloedluisbesmetting in hun koppels. Probleem is dat bloedluis alleen in het donker tevoorschijn komt en parasiteert op de leghennen, maar zich daarna weer terugtrekt in naden en kieren. Als die vol zitten, kun je ze ook overdag zien zitten, maar dan is het probleem al heel groot. Door Wageningen UR is toen een monitoringsystematiek ontwikkeld en alle elf pluimveehouders is uitgelegd hoe het gebruikt zou kunnen worden. Niet iedereen heeft het ook echt gebruikt. De ervaringen met het systeem waren overwegend positief, maar bij een enkeling zat de bloedluis overal behalve in het buisje. Om het probleem nog meer onder aandacht te brengen heeft de deskundige ook een samenvatting van de literatuur en een aantal vakpublicaties over bloedluis verspreid.
Bij de evaluatie in oktober gaven de pluimveehouders van de studieclub aan dat ze bewuster bezig zijn met bloedluisbesmetting door de aandacht en de methodiek en dat ze ook vaker 's nachts met de zaklamp de stal inlopen als het licht in de stal zo'n twee uur uit is.

Effectmonitor: In termen van de effectmonitor was het doel van de monitoringsystematiek dat de pluimveehouders in de studieclub zich bewust werden van de ernst van de problematiek (strategische verruiming). Achteraf gezien hebben we dat niet duidelijk genoeg uitgelegd, want sommige pluimveehouders dachten dat ze aan een proef van de Animal Sciences Group van Wageningen UR meededen. De strategische ruimte is ook vergroot: een aantal geeft aan dat bloedluis nu vaker onderwerp van gesprek is als de dierenarts of andere specialisten op het bedrijf komen.

Score 0: geen bloedluizen

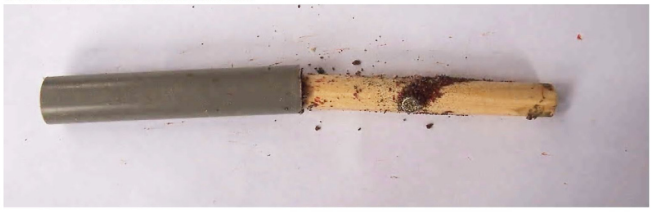
Score 1: weinig bloedluizen

Score 2: meerdere bloedluizen

Score 3: veel bloedluizen

Score 4: zeer veel bloedluizen

Een deskundige van Wageningen UR ontwikkelt een eenvoudig monitoringsysteem om de omvang van een bloedluisbesmetting vast te stellen.

Niet de bloedluis die binnenkomt, maar de bloedluis die je al hebt!

Bij de start van het netwerk was het beeld dat het vooral belangrijk was om de insleep van bloedluis te voorkomen. Iedereen kende voorbeelden van eiertrays, trolleys, containers, mestbakken en ook mensen die bloedluis van andere bedrijven bij zich hadden. Er is toen besloten om eerst tellingen te gaan doen en om daarna met de betrokken partijen rond de tafel te gaan zitten voor een oplossing.
De tellingen leverden echter nagenoeg geen bloedluis op. Tegelijkertijd ontwikkelden de bloedluizen, die er ondanks reiniging en ontsmetting nog zaten van de vorige ronde, zich razendsnel. Beheersing van insleep is dus alleen van belang als er nog geen bloedluis op je bedrijf aanwezig is. Dat is het geval op maar heel weinig pluimveebedrijven. We hebben daarom onze doelstelling verlegd naar beheersing van de bloedluisdruk. Het liefst zou je willen bestrijden, maar er zijn geen middelen die zijn toegelaten voor bestrijding van bloedluis en die alle stadia van de bloedluis op alle plekken doden.

Effectmonitor: Ook dit is strategische verruiming, nu door probleemarticulatie. Waar moeten we energie in steken? Met wie moeten we in gesprek? Alleen de initiatiefnemers praatten mee over de koerswijziging.

De piepschuimkever

De initiatiefnemers zijn geen liefhebbers van chemische bestrijdingsmiddelen. Het liefst beheersen ze bloedluis op een biologische manier. Het was hen opgevallen dat de bloedluispopulatie aanzienlijk terugloopt als er piepschuimkevers in de stal zitten. Wellicht zou dit gebruikt kunnen worden als natuurlijke vijand?
Evenals over de bloedluis zelf is er nauwelijks wetenschappelijke expertise in Nederland over piepschuimkevers. Veterinaire parasitologen zijn een uitstervend ras en agrarische entomologen houden zich vooral bezig met plantenteelt. Uiteindelijk werd er een gepensioneerde professor in de VS gevonden die veel werk had gedaan aan de piepschuimkever. Hij beschouwde de piepschuimkever als een nog veel groter probleem dan de bloedluis zelf!
Na de zomer is een student van Wageningen Universiteit gevraagd om een systeem te ontwerpen dat bloedluis bestrijdt met de piepschuimkever, zonder dat piepschuimkever zelf een probleem wordt. Inmiddels is wel duidelijk dat het tijd kost om een dergelijk systeem praktijkrijp te maken.

Innovatiespiraal: Het netwerk zit voor wat betreft de piepschuimkever in de inspiratiefase van de innovatiespiraal. Het probleem is om een netwerk te ontwikkelen van mensen die ze hiermee verder kan helpen. Die blijken er nauwelijks te zijn. Vandaar de interventie om er een student bij te halen die alles een keer netjes in kaart brengt en bovendien in interactie met het netwerk de stappen van het systeemontwerp doorloopt om mogelijkheden en onmogelijkheden en kennisleemtes boven tafel te krijgen.

Dobberen

Hoe nu verder? Mensen in Nederland die expertise hebben over bloedluis in de pluimveehouderij zijn al in gesprek met elkaar. Insleep is niet het probleem, maar beheersing. Er zijn nauwelijks middelen toegelaten en kostbare registratietrajecten van nieuwe middelen zijn voor commerciële bedrijven nauwelijks interessant. Tegelijk is bloedluis zowel een groot welzijnsprobleem voor dier en mens, als een financiële schadepost.
In deze fase, zo rond de zomer, viel het netwerk een beetje stil. Wat willen we nu eigenlijk en hoe gaan we het aanpakken? Vlak voor de vakanties hebben we besloten ons vooral te richten op bewustwording in de sector en bij de overheid.

Coherentiecirkel: Aan het oppervlak ging het om de koerswijziging, maar achteraf gezien ging het in wezen om de vraag wie de motor is en wie er stuurt in een netwerk. Deze vraag hebben we niet expliciet besproken en dat is achteraf jammer. In het ordeningskwadrant van de coherentiecirkel is teveel initiatief naar de Wageningen UR-medewerkers gegaan. Als zij er vervolgens niet zijn (vakantie, verblijf buitenland) valt het netwerk eigenlijk een beetje stil.

Op de agenda

In eerste instantie was ons doel om beleidsambtenaren van het Ministerie van LNV uit te nodigen aan de keukentafel op een besmet bedrijf. Deze mensen waren bereid om te komen, tot grote verrassing van de initiatiefnemers. Het netwerk wilden de problematiek onderbouwen met filmbeelden van kippen die 's nachts worden bezocht door bloedluis en met een berekening van de economische schade. De boodschap zou zijn dat er op heel korte termijn via tijdelijke ontheffing een chemische stof toegelaten zou moeten worden om tijd te winnen voor het ontwikkelen van een biologische bestrijdingsmethode. Terwijl ze hier mee bezig waren zijn dezelfde mensen ook uitgenodigd door de NOP en de PVE voor een bedrijfsbezoek om de bloedluisproblematiek onder de aandacht te brengen. De NOP en de PVE hebben inmiddels het initiatief genomen tot een sectorbrede aanpak en bij dat initiatief heeft het netwerk zich aangesloten.
Het filmpje is er gekomen en is gericht op zowel de overheid en samenleving, als op collega-pluimveehouders. Het benadrukt de welzijnsschade voor de kippen en de machteloosheid van de pluimveehouder. Het laat ook zien dat je bloedluis al vroeg kunt zien aan het gedrag van de kippen. Eén van de initiatiefnemers en de netwerkbegeleider geven een duopresentatie met dit filmpje op de sectordag voor legpluimvee.

Effectmonitor: Het is duidelijk dat de pluimveehouders zelf op dit moment weinig kunnen doen aan het bloedluisprobleem. Het uitbreiden van de strategische ruimte door verbindingen met andere netwerken, zoals beleidsambtenaren, maatschappelijke groeperingen, de PVE- en de sectorvertegenwoordigers ligt daarom voor de hand. Hierbij horen ook contacten met het bedrijfsleven (huisvestingssystemen, farmaceutica, ongediertebestrijding). Voor de initiatiefnemers is het wel een eyeopener dat dit een mogelijkheid is.

Kortom: een kant en klare oplossing is er nog niet, maar het bloedluisprobleem staat veel duidelijker op de kaart. Daarmee heeft dit netwerk een begin gemaakt met het vergroten van de strategische ruimte.